

**СПРАВЕДЛИВОСТТА КАТО ФУНКЦИЯ НА ВЯРАТА И ДОВЕРИЕТО В
ОБЩЕСТВОТО: ИЗСЛЕДВАНЕ ВЪРХУ КОРЕЙСКИЯ СЛУЧАЙ**

РАЙНА МАВРОВА

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

raynamavrova@gmail.com

**JUSTICE AS A FUNCTION OF FAITH AND TRUST IN SOCIETY: A CASE STUDY
ON THE EXAMPLE OF KOREA**

RAYNA MAVROVA

Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

Abstract

In this paper, faith and trust are conceptualized as virtues by themselves, on one hand, and as a basis for other societal virtues such as justice, on the other. The dichotomy past-present is presented by traditional culture as a carrier of knowledge, which crystallized in its modern form by keeping its core values while at the same time changing, so that it could meet the needs of particular historical periods up to, and including, modern times. Another presented dichotomy is the personal-suprapersonal one, which is used in relation to the concepts of trust and faith.

Keywords: culture of trust, faith in social values, trust, faith, justice, Korean Confucianism, Korean culture, social regulators, law.

Далечният изток – можем ли да го приемем като метафора? Несъмнено обществата от Далечния изток са вълнували умовете и душите, и продължават да вълнуват нашето съвремие с поглед към особеностите на бита и традиционните ценности и обичаи. Всяка епоха се състои от своите характерни особености и е естествено продължение на предходната в своята реализация, макар и да съдържа иманентна непредвидимост, а традициите са този елемент на културата, който съдържа в себе си най-висока степен на неприкосновеност. **Затова погледът и търсенията по повод диалектиката между промяната, разглеждана като развитие, а в своята същност желание за по-добро бъдеще и утвърденото, структуроопределящо, характерно, присъщо, предадено (предание) от опита на миналото са, в своите различни**

проявления и специфики на авторовите прочети, винаги толкова актуални и ценни. Всичко това е в контекста на елементите, които са градивни за едно общество, тъй като вярата и доверието трябва да имат своите условия, а условията за духовността на един народ се създават във времето. Вярата и доверието могат да имат различни измерения и са силно зависими от всяко недостойно за тяхната ценностна изключителност проявление. В основата са възприятията за действителността и опитът от миналото.

В настоящото изследване се отнасяме към вярата и доверието в търсенето ни на Корея. Корея, не Южна или Северна, а Корея в смисъла на едно културно наследство отвъд границите на съвременните реалности, тъй като корейската култура е запазила своята идентичност през вековете на различни исторически действителности. **Вярата и доверието са свързани с отношението на индивида, както и с колективното възприятие за света. Така се натъкваме на следните дихотомии: минало-настояще, които се изрязват в традициите, обичаите, вярванията и прочее, и индивид-колектив.** Засягаме този въпрос, защото азиатските общества е прието да се характеризират като пример за колективизъм, а традиционните ценности са неотделима част от изследвания от нас проблем.

Така доверието може да се разглежда като доверие между индивидите, а вярата е към надличностни културни комплекси, независимо от сферата, към която са съотнесими. За да бъде възможно вярата и доверието да са налични, тъй като те са свързани както със светоусещането на отделния индивиди, така и с опита на обществото, то е необходимо вярата и доверието да са насочени към социални явления, които са доказали своята градивност за обществото в дългосрочен план и дават възможност за добър живот и на отделния индивид, т.е. вяра и доверие може да има към един добър обществен ред, порядки, обичаи и прочее, които са създавали възможности за добруване. Това е причината за пораждането на вяра и доверие, а то, от своя страна, помага на съответния културен комплекс да се закрепни, да стане иманентна част от обществото и за в бъдеще. Затова традициите и обичаите, съхранили в себе си вярата и доверието към своята правилност, полезност и градивност, са в основата на всяко общество. Въпреки своята присъща неизменчивост и структурна цялост на традициите, приемаме, че те не изключват историческите реалности и неотложности да оставят своя отпечатък и в тях.

Така те остават цялостни и непокътнати в своята ценностна същност, но духът на времето оказва своето влияние.

Корейските традиции и обичаи разгръщат пред нас богата палитра от практики и вярвания, които са изконна част от корейската идентичност и връзката между миналото и бъдещето, от една страна, и вярата и доверието като резултат от опита на поколенията. Нека разгледаме корейското конфуцианство, за да си дадем ясна представа за спецификата на отношенията, които се пораждат, и за тяхната връзка с вярата и доверието в едно общество. От една страна, конфуцианството само по себе си има много специфични характеристики, както и неговото продължение – неоконфуцианството, което има най-голямо влияние в Корея. „[...]**Практическата насоченост на конфуцианството се е считало, че е подходяща при управлението на секуларното общество, защото е насочена към реализацията на национален морал и идеал в действителния свят**“ (Kim 2018: xiii) [1]. Знанието, което е синтезирано в конфуцианското учение, се отнася към всяка една сфера на живота: **личностното самоусъвършенстване, което се приема за базисно по отношение на добрия социален ред**, избягване на крайностите във всяко тяхно проявление („Учение за средното/златната среда“), учение за музиката, учение за ритуала, за историята и гадаенето. Конфуцианството учи на принципи, които всеки трябва да усъвършенства, за да може обществото да живее в хармония и благоденствие. Конфуцианството се разделя на няколко основни школи, а в рамките на самите школи има достатъчно различия между отделните учители, така че тълкуването на основните принципи създава своеобразен дебат и историческо развитие вътре в самото конфуцианство. Не бихме могли да разгледаме всеки от тях, тъй като това е извън обсега на нашето изследване [2], така че ще представим основните конфуциански принципи, без оглед на тънкостите при последвалите дебати. **Рен (仁; добродетелност, човечност), Ли (禮; ритуал, правилно действие в рамките на общественния живот – етикет, маниери, церемониал), Сяо (孝, синовно благочестие)**. Фокусът ни е върху тези три ключови елемента, без да претендираме за тяхната изчерпателност. Те ще ни послужат да проследим как вярата и доверието намират своите условия по естествен начин в корейското общество. Ще добавим и следния ключов за корейското конфуцианство елемент, дълбоко наложен в

бита и културата на корееца – **Петте постоянни взаимоотношения (五伦)**. Те се изразяват в йерархична взаимовръзка на всеки човек в обществото с останалите. Определя се по следния начин: според позицията на другия човек в обществото и собствената позиция спрямо другия в конкретния момент, и спрямо конкретния човек. Така отношенията се делят по следния начин: между владетел и поданици, родители и деца, съпруг и съпруга, братя, приятели. В корейския език се е запазила тази характерна особеност, като в речта се добавят граматично различни частици и окончания, които да характеризират степента на учтивост, а някои съществителни имат своя синоним, който се използва за или към човек, към когото се показва уважение. Така например думата за къща, дом (집), е една, когато се отнася за дома на приятел (между съученици например) и съвсем различна (댁), ако в разговора се спомене същата дума, но по отношение на човек с позиция, изискваща тази степен на уважение. Това е характерно и за някои глаголи, например храня се (먹다, 드시다), давам (주다, 드리다) и т.н. Речта е ярък пример за културата на уважението и почитта, която е пропита в ежедневието на корееца, тъй като езикът, така и традицията, е показател за дълбоко проникване на определени елементи в културата на съответното общество, а културата съпътства нашия мироглед, ежедневието, общуване и съвместност. **Вярата и доверието изискват взаимност и солидарност в рамките на обществения живот, те изискват взаимно разбиране, общ мироглед, съпреживяване на света, което създава здрави социални връзки между индивидите.** Фукуяма отбелязва, че „[с]илна и стабилна семейна структура и трайни социални институции не могат да бъдат въведени по законодателен път, така както едно правителство може да създаде централна банка или армия. Едно процъфтяващо гражданско общество зависи от навиците, обичаите и етиката на народа – характерни особености, които могат да бъдат сформирани само директно чрез съзнателно политическо действие, но трябва да се поддържат по друг начин – чрез повишено съзнание и уважение към културата“ (Фукуяма 1995: 5) [3].

Нека се върнем към споменатите конфуциански принципи: *Рен, Ли* и *Сяо*. *Сяо* (синовно благочестие) създава културния императив на уважение в своите мисли и действия на децата към родителите. **Конфуцианството изисква човек да възпита**

първо себе си, да се самоусъвършенства, като учението дава насоки и добродетели, които човек да култивира в себе си. Това е важно, защото, както споменахме, доверието и вярата изискват като условие за своето развитие, а и дълготрайно установяване в рамките на обществения живот, мироглед, светоусещане, което да възприема заобикалящата ни действителност за сигурна, защото сигурността може да породви доверие и вяра в съответния обществен ред. Сигурността се свързва с предвидимостта и справедливостта, така че когато човек знае какви са социалните регулативни комплекси в своята цел и минали постижения, утвърдили се със своята морална и практична истинност, то този човек има доверие и вяра към обществото в неговата цялост, която съдържа в себе си взаимовръзката между политически и културни реалности. Затова самоусъвършенстването чрез култивиране на конфуциански принципи като *Рен*, *Ли*, *Сяо* и прочее на личностно ниво, по отношение на всеки отделен индивид, с мисъл за взаимовръзката му с другите в обществото, така че всеки да знае своето място спрямо другия и в контекста на цялото (структурата на обществото), създава ред и предвидимост, които са предпоставка за справедливостта. По отношение на социалната мобилност, в случай на промяна на позицията на един спрямо друг отношението би се променило също – т.е., отношението показва уважение към конкретната позиция сама по себе си, от една страна, и човека като неин носител в това му качество.

Нека да разгърнем темата, така че да представим вярата и доверието в тяхното продължение – справедливостта, в контекста на друг социален регулатор. Така както конфуцианството регулира обществените взаимоотношения чрез своите принципи и императиви за качествата на човека и отношението към другите, така и правният регулатор, по свой специфичен ред и процедури, принципи и морални устои, свързани с неговото историческо развитие, изисква определено поведение, като нормира (създава граници) на позволеното поведение, като всеки при извършване на правно нормирани действия попада в обхвата на правния мир, който в определени правни отношения поставя всяко лице в определено правно качество спрямо друго или иначе казано – всяко лице, което чрез своите действия (или бездействия) извърши описаното в законовия текст, без значение от личностните индивидуализиращи принципи и характеристики, попада в обхвата на определена

правно призната, но в своята същност социална, роля. Така вярата и доверието са породени от предвидимостта на социалните взаимоотношения, защото правото като социален регулатор, признат на държавно ниво, черпи легитимност от самата държавна власт, позволяваща му да налага описаните в законовия текст правни последици. Разглеждаме и правото, и конфуцианството в плоскостта на регулативния им характер, защото той им е присъщ, макар и двете системи да са крайно различни в своята същност. Тук въпросът се отнася най-вече до приложимостта на системите, защото без вяра в тяхната ефективност, в техния императив, те не биха могли да се реализират в обществото.

В началото на текста представихме минало-настояще като относими към нашия анализ. Това е така, защото традициите и обичаите са носители на миналото в контекста на настоящите реалности, така че историческите императиви и опитът, събран в традицията и обичая, в своя своеобразен „сблъсък“ създават един нов елемент, съдържащ в себе си и миналото, и настоящето като резултат от историческото си развитие. По отношение на доверието, в контекста на Множеството модерности (Multiple modernities) Айзенщат отбелязва следния проблем: „[н]ай-основният парадокс е, че въпреки че доверието наистина представлява предпоставка за непрекъснатостта на всякакви дългосрочни социални взаимодействия, то не е даденост, а непрекъснато е конструирано и реконструирано, и следователно освен това е и крехко. [... Д]оверието по своята същност е крехко [...], преди всичко защото привнеса значителен елемент на несигурност, на риск“ (Eisenstadt 2002: 32-33) [4]. Характерна за модерните общества е структурната диференциация на обществото, неговото структурно усложняване и промяната в отделните елементи, съответно и в неговата цялостност. Така вярата и доверието, които изискват сигурност и предвидимост, се оказват в условия на непрекъсната социална промяна, следователно присъща несигурност. Т.е. промяната, която може да доведе до развитие на обществото, създава предпоставки за недоверие в резултата, който няма как да бъде предварително ясен. Възможно ли е обществото да се развива и променя, но и да запази своите характерни особености, така че, удържайки здравите основи на сигурното, чрез него и посредством неговата сигурност да приемаме промените, нужни за развитието на обществото? Как е възможно

границата да не бъде премината, така че да се изгуби сърцевината на традиционното в опитите за постигане на по-добро бъдеще?

Вярата и доверието като добродетели могат да се наблюдават в различни общества и култури, но за да бъдат налични е необходимо индивидът и колективът да взаимодействат в среда, която е предвидима, сигурна и справедлива. Предвидимостта поражда сигурност, а тези елементи са свързани генеалогично със справедливостта, защото справедливостта изисква ясни критерии, приети и реализирани всеобхватно и валидни за всеки от обществото. Затова социалните регулатори, каквито са и културата, и моралът, които възпитават определени ценности, създавайки доверие между отделните индивиди, както и вяра в правилността и нуждата от съответните морални и етични комплекси, са в основата на вярата и доверието – и като резултат, и като първопричина.

Важно е да се отбележи, че когато вярата и доверието се използват спекулативно, то те не биха могли да възпроизведат справедливост, защото в основата на справедливостта е истинността. Справедливостта е възможна, когато е „предизвикана“ като отговор на реално съществуващо обстоятелство, и това е в основата на нейната същност – тя поражда действие, което съответства на реалните нужди на обществото; ето защо вярата и доверието имат такава важна функция в обществените отношения – защото добродетелността им помага обществото да се развива в своята градивност, а злоупотребата с тях, целенасочено или не, може да доведе освен до тяхната загуба, и до други нежелани последици за цялото общество.

БЕЛЕЖКИ

[1] Бел. превод – мой

[2] Вж. Jin, Xi-De (1987) The "Four-Seven Debate" and the School of Principle in Korea. – In: Philosophy East and West. pp. 347–360
Yu, Chai-shin. (2016). Neo-Confucianism in Korea. California: Asian Humanities Press.

[3] Бел. превод – мой

[4] Бел. превод – мой

ЛИТЕРАТУРА

Eisenstadt, S.N. (2002). *Comparative Civilizations and Multiple Modernities. European, Chinese and Other Interpretations.* Leiden, Brill.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity.* New York, Free Press.

Kim, Hyoungchan. (2018). *Korean Confucianism: The Philosophy and Politics of Toegye and Yulgok.* London, Rowman & Littlefield International Ltd.